

Cross-linguistic studies from conversation s. 97–118. *Typological Studies in Language* 62. Amsterdam: John Benjamins.

WALKER, TRACI 2014: Form ≠ Function. The independence of prosody and action. – *Research on language & social interaction* 47 s. 1–16.

doi:10.1080/08351813.2014.871792.

WELLS, BILL – PEPPÉ, SUE 1996: Ending up in Ulster. Prosody and turn-taking in English dialects. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Margret Selting (toim.), *Prosody in conversation* s. 101–130. Cambridge: Cambridge University Press.

Suomalainen nauru kuuluu Tallinnaan asti

Maria-Magdalena Jürvetson: *Suomen kielen nauramisverbit koloratiivikonstruktiossa. Muoto, merkitys ja tehtävät.* Humanitaarteaduste dissertatsioonid 23. Tallinna: Tallinna Ülikool 2015. 194 s.

Ehkäpä juuri virolaista tarvitaan selvittämään suomen ekspressiivisanaston semantiikkaa. Sukukielen puhuja on riittävän lähellä tajutakseen, että vivahteilla on eroa – ja riittävän kaukana, ettei ota mitään itsestäänselvyytenä. Toistakymmentä vuotta sitten alkanut työ tuli päätökseen joulukuussa, kun suomen kielen lehtorin Maria-Magdalena Jürvetsonin väitöskirja tarkastettiin Tallinnan yliopiston Humanististen tieteiden insitituutissa.

Jürvetsonin tutkimuksen aiheena ovat nauramista kuvaavat verbit ja niiden käyttö koloratiivikonstruktiossa, siis selaiset ilmaukset kuin *Mooses nauraa kätteli*. Perinteistä leksikaalisen semantiikan aihetta on lähestytty erittäin ajankohtaisesta näkökulmasta: mitä natiivit suomen puhujat voivat kertoa sanakirjan tekijälle – ja niiden kautta suomen oppijalle? Koloratiivikonstruktioita on käsitelty murrekorpusten tai kaunokirjallisuuden pohjalta melko paljonkin (esim. Hamunen 2012; Heikkinen & Voutilainen 2009). Jürvetsonin työ on kuitenkin ensimmäinen, jossa aihetta on lähestytty kyselytutkimuksen avulla. Kyselyssä ke-

rättiin sadalta äidinkieliseltä suomen puhujalta tietoa koloratiivikonstruktion käytöstä ja ekspressiivisten verbien merkitysvivahteista. Tällaista tietoa tarvitaan, koska ekspressiivisten verbien merkitys kuvataan sanakirjoissa usein melko ylimalkaisesti ja niitä saatetaan selittää vain toisten ekspressiivisten verbien avulla (SMS:n merkityksenkuvauksista ks. Jarva 2008: 18–19). Kun Jürvetson asettaa työnsä teoreettisen kuvauksen lisäksi myös käytännöllisiä tavoitteita, hän katsoo samaan suuntaan kuin Vanhatalo (esim. 2002), joka on tutkinut kyselymenetelmällä kielteisen tunteen ilmaisemista kuvaavia verbejä.

Merkityksen tutkimuksen mutkikkaissa solissa

Jürvetsonin työn teoreettinen ja tutkimushistoriallinen osa käsittää kaksi lukuja, joista tosin vain ensimmäinen on saanut otsikokseen ”Teoreettinen tausta” ja toinen hieman epähavainnollisesti ”Ekspressiivinen verbi”. Tekijä luo ensin katsauksen sanasemantiikkaan (luku 1) ja sitten ekspressiivisten verbien tutkimukseen (luku 2).

Ensimmäisessä luvussa pohditaan muun muassa kognitivistisia ja kontekstuaalisia käsityksiä sanasemantiikasta ja muodon ja merkityksen suhdetta. Luku

on melko hajanainen ja pintapuolinenkin, mutta tällaisista laajoista kysymyksistä on tietysti vaikea esittää kattavaa kuvausta yhden väitöskirjan puitteissa. Luvussa käsitellään myös metodologisia lähtökohtia, sillä siinä esitellään komponenttianaalyysi, jota tekijä mainitsee useaan otteeseen käyttävänsä myös omassa tutkimuksessaan: esimerkiksi alaluvussa 4.1 aineistoa analysoidaan merkityskomponenttien avulla, joita ovat esimerkiksi naurajan ikä ja sukupuoli sekä naurun voimakkuus ja sävy. Komponenttianalyysin periaatteita ja mahdollisia ongelmakohtia käsitellään kuitenkin sangen lyhyesti (s. 23) ja vain yhden lähteen, *Hyperkieliopin* semantiikan katsauksen (Haakana & Mäntynen 1997) perusteella.

Luvussa 2 luodaan yleiskatsaus suomalaisen ekspressiivisen sanaston tutkimukseen ja ekspressiivisten sanojen ominaispiirteisiin, ”tunnuksiin”. Tutkimushistoriaa käsitellään ensin omassa alaluvussaan (s. 33–34) ja sen jälkeen koloratiivisen konstruktion yhteydessä (s. 39–40) varsin kattavasti, joskin tuoretta kirjallisuutta on jäänyt jonkin verran hyödynättä (esim. Jääskeläinen 2013). Ekspressiivisten verbien ominaispiirteet käydään läpi kolmessa ryhmässä: semanttiset, syntaktiset ja morfologis-fonologiset tunnuksat. Koska tämä alaluku perustuu aiempiin lähteisiin, joissa puhutaan usein ekspressiivisestä sanastosta kokonaisuutena, kirjoittajan tekemä rajausta pelkkiin verbeihin tuntuu välillä hieman keino-tekoiselta. Esimerkiksi syntaktisten tunnusten yhteydessä (s. 39–43) puhutaan pelkästään verbaalisesta koloratiivikonstruktiosta eikä muita syntaktisia seikkoja käsitellä ollenkaan. Kuitenkin koloratiivikonstruktiossa esiintyvillä verbeillä on tyypillisesti nominaalisia lähisanoja tai korrelaatteja, jotka esiintyvät tietyissä syntaktisissa asemissa. (Esimerkiksi verbaalinen koloratiivikonstruktiio *puhua helkytellä* ja nominaalinen *puheen helke*, Jarva 2008: 20.)

Koloratiivikonstruktiosta ja ekspressiivisistä sanoista käytetty terminologia vaihtelee työssä jonkin verran, mutta se on ollut sekavaa aiemmassakin tutkimuksessa, jossa on käytetty osittain tai kokonaan samassa merkityksessä termejä ekspressiivinen, onomatopoeettis-deskriptiivinen, äännesymbolinen ja affektinen. Tässä työssä on päädytty käyttämään teoreettisessa osassa termiä ekspressiivinen ja empiirisessä koloratiivinen (s. 35); jälkimmäistä valintaa voi pitää siinä mielessä onnistuneena, että termi viittaa suoraan koloratiivikonstruktiioon ja antaa selvän kuvan verbin funktiosta. Oman aineistonsa koloratiivisia verbejä tekijä nimittää nauramisverbeiksi. Termi on ytimekäs, mutta lukijan on syytä muistaa, että tämän määritelmän mukaan *nauraa* ei ole nauramisverbi: esimerkiksi konstruktiossa *nauraa hihitti* nauramisverbi on *hihitti*.

Otsikkotasolla työn rakenne – teoria, aineisto ja menetelmä, tulosten esittely ja soveltamismahdollisuudet – on selkeä, mutta käytännössä tutkimuksen osa-alueet eivät aina pöy jäsentelyn mukaisessa järjestyksessä: esimerkiksi teoriaosassa s. 31–32 esitellään suomen nauramisverbejä ja niiden merkityksiä, mikä on jo oman aineiston analyysia. Toimitustyöstä olisi ollut hyötyä myös muualla: esimerkiksi johdannossa lukujen 1 ja 2 sisällöt on esitelty päinvastoin kuin ne sisällysluettelossa ja itse työssä esitetään.

Työn kokonaisuuden ja etenkin taustateorian epätasaisuus heijastellee myös leksikaalisen semantiikan tutkimuskentän yleistä hajanaisuutta, jossa on ristivetoa sekä erilaisten semantiikan suuntausten että käytännön leksikografian ja teoreettisen tutkimuksen välillä. Dirk Geeraerts (2010: xiii) vertaa tutkimusaluetta osuvasti vuoristoon, jossa jokaisessa solassa aherretaan tietämättä siitä, mitä tapahtuu naapurisolassa. Vain harvat tutkijat uskaltavat pitkälle ja vaaralliselle matkalle muualle vuoristoon. Aineistolähtöinen

tutkija joutuu perehtymään hyvin erilaisiin näkemyksiin merkityksen luonteesta, eikä aineiston ja työn juonen kannalta relevantin teoriataustan valinta ole välttämättä helppoa. Tutkimusalan kehityksen kannalta on kuitenkin huomattavasti tärkeämpää lähteä rohkeasti keräämään uutta aineistoa – kuten tässä työssä on tehty – kuin pitäytyä siistissä ja teoreettisesti ehjässä viitekehityksessä.

Kuka hahattaa, miten hihitetään?

Tutkimuskysymykset on esitetty selkeästi (s. 19). Viisi ensimmäistä kohdistuvat nauramisverbiä määrittäviin piirteisiin, joita tekijä kutsuu nauramisverbien merkityskomponenteiksi:

- (1) Kenen naurua koloratiivinen nauramisverbi kuvaa (naurajan ikä ja sukupuoli)?
- (2) Mikä on naurun mahdollinen kohde ja syy (mille tai kenelle nauretaan ja miksi)?
- (3) Mikä on naurun tapa (miten nauretaan)?
- (4) Millainen ääni nauramisverbiin liittyy (äänen voimakkuus asteikolla 0–5)?
- (5) Millainen äänensävy nauruun liittyy (korkea/matala, sointuva/soinnuton, miellyttävä/epämiellyttävä)?
- (6) Mitkä ovat koloratiivisen ja neutraalin verbin merkitykset ja tehtävät koloratiivikonstruktiossa?

Tutkimuksesta ilmenee, että jotkin kysymyksistä toimivat paremmin kuin toiset, vaikka kaikkiin saatiin kyllä vastauksia. Esimerkiksi toinen tutkimuskysymys osoittautui ainakin jossain määrin ongelmalliseksi.

Tutkittujen nauramisverbien määrä on rajattu tiukasti 16:een. Tarkastustilaisuudessa tekijä kertoi kuitenkin poimineensa *Nykysuomen sanakirjasta* ja suomalaisten kirjailijoiden teoksista yhteensä yli 80 nauramisverbiä. Rajausperusteita ei

työssä eksplisiittisesti mainita, mutta valinnassa on pidetty silmällä äänteellistä vaihtelua sekä vokaalien (*hahattaa* ~ *hihittää* ~ *hohottaa*; *kikattaa* ~ *käkättää*) että konsonanttien (esim. *röhöttää* ~ *hörottää*, *käkättää* ~ *räkättää*) suhteen. Aineistossa on myös deskriptiivisiä verbejä, kuten *kuhertaa* tai *virnistää*, jotka osoittautuvat ongelmallisiksi: esimerkiksi naurun äänensävyyn tai voimakkuuden arviointi on niissä hankalaa tai epäolennaista (s. 140–141).

Pääosin hyvin toimiva kyselylomake seurailee rakenteeltaan ja osin myös sisällöltään ja asettelultaan Raukon (2002) ja Vanhatalon (2005) käyttämiä lomakkeita. Osa lomakkeen sivuista on liian täysiä (esim. tehtävänanto 8 s. 174), minkä tekijä työnsä kritiikissä toteaaakin. Aina voi myös pohtia sitä, mitä vielä olisi voinut kysyä. Olisiko esimerkiksi nauramistilannetta raportoivan suhtautumista nauramiseen voinut tutkia?

Vaikka väitöskirjassa esitetään vain nauramisverbejä sisältäviä koloratiivikonstruktioita, alkuperäisessä kyselyssä oli mukana muitakin ekspressiivisiä verbejä sisältäviä koloratiivikonstruktioita, kuten liitteestä 1 (s. 167–177) ilmenee. Aineistoa on siis kerätty runsaasti tulevan tutkimuksen tarpeisiin. Lukijalle asti ei kuitenkaan välity tieto työprosessin laajuudesta, kuten esimerkiksi siitä, että Jürvetson (2015, suullinen tiedonanto) on käynyt läpi *Nykysuomen sanakirjan* ja poiminut sieltä käsin kaikki koloratiivikonstruktiot. Tämän arvokkaan aineiston soisi päätyvän muidenkin tutkijoiden käyttöön.

Työn ytimessä vahvat tulokset

Kiinnostavat tulokset ovat ehdottomasti työn parasta antia, vaikka niiden esittely onkin hieman mekaanista ja analyysia olisi voinut viedä välillä pidemmälle. Argumentointi- ja esitystapojen löyhyys johtunee siitä, että aiheen rajaus oli alun

perin huomattavasti laajempi. Työtä olisi voinut silti vieläkin tiivistää. Lukijan ei kuitenkaan kannata kompastua esitysteknisiin seikkoihin vaan keskittyä työn tuloksiin.

Tulosten analyysissa nousee esiin muutamia erittäin mielenkiintoisia seikkoja. Esimerkiksi naurajan ikää ja sukupuolta käsittelevässä osiossa eniten mainintoja sai nuori nainen ja toiseksi eniten keski-ikäinen mies (s. 55). Nämä tyyppit muodostavat eräänlaisen vastakohtaparin, sillä aineistossa on useita verbejä, joissa jompikumpi jäi kokonaan tai lähes kokonaan ilman mainintoja (taulukko 6 s. 60). Esimerkiksi *tirshahtaa*, *kihertää* ja *kikattaa* -verbien subjekti voi olla nuori nainen, mutta ei keski-ikäinen mies; päinvastoin on taas verbien *hohottaa*, *röhöttää* ja *hahattaa* kohdalla. Myös nauramisen äänen voimakkuudesta ja sävystä saatiin selviä tuloksia (taulukko 27 s. 79). Voimakasta ääntä kuvaavat esimerkiksi *räkättää*, *röhöttää* ja *hohottaa*, hiljaista taas *kikattaa* ja *hihittää*. Äännesymboliikan kannalta tässä näkyisi vaikuttavan toisaalta ensimmäisen tavun vokaali, toisaalta alkukonsonantti.

Myös äänen korkeuden tai mataluuden suhteen saatiin tuloksia, jotka ovat sopusoinnussa äännesymbolisten tennenssien kanssa (s. 96): korkea ääntä kuvaavissa verbeissä on ensimmäisessä tavussa *i* (*kikattaa*, *tirshahtaa*, *hihittää*), matalaa ääntä kuvaavissa taas *o* tai *ö* (*hohottaa*, *höröttää*, *röhöttää*) tai jokin muu takavokaali (*kuhertaa*, *hahattaa*). Jotkin verbit taas koettiin erityisen epämiellyttäväksi, kuten *räkättää* ja *röhöttää*. Vastaajat olivat hämmästyttävän usein hyvin samanmielisiä siitä, onko tietyn verbin kuvaava ääni matala vai korkea tai miellyttävä vai epämiellyttävä. Joukossa on useita verbejä, joiden kohdalla yli 80 % vastaajista valitsi saman vaihtoehdon: esimerkiksi *hihittää* kuvaa korkea, *röhöttää* taas matalaa ja epämiellyttävää ääntä (s. 85, 93). Heterogeenisen ja laajan vastaaja-

ryhmän huomioon ottaen tulosta voi pitää merkittävänä.

Alaluvussa 4.2 (s. 97–) verrataan keskenään lauseita, joista toisessa on koloratiivikonstruktio ja toisessa pelkkä nauramisverbi. Näistä lauseista toinen on aito, joko *Nykysuomen sanakirjassa* mainittu tai kirjoittajan itse kaunokirjallisuudesta poimima esimerkki (esimerkiksi *Kaisa alkoi nauraa kikattaa*), ja toinen kirjoittajan muuntama (*Kaisa alkoi kikattaa*). Informanteja on pyydetty arvioimaan, kumpi lauseista on luonnollisempi. Tämä on hyvä idea, koska siinä keskitytään syntaktiseen rakenteeseen, eikä vastaavaa vertailua ole ilmeisesti aiemmin tehty. Koloratiivikonstruktion sisältävät lauseet olivat selvästi suositumpia kuin ne, joissa on pelkkä ekspressiivinen verbi, sillä monen lauseparin kohdalla yli 70 % vastaajista piti koloratiivikonstruktiota luonnollisempina. Kolmessa tapauksessa arviot menivät jokseenkin tasan, ja yhdessä tapauksessa niukka enemmistö vastaajista piti ekspressiivistä verbiä luonnollisempina kuin koloratiivikonstruktiota. Onko taustalla joitakin nauramisverbien semantiikkaan tai lauserakenteeseen liittyviä tekijöitä? Vastaajien perustelujen mukaan (s. 103–104) koloratiivikonstruktio lisää tavalla tai toisella lauseen ilmaisuvoimaa, kuten tekee siitä konkreettisemmän, voimakkaamman tai dynaamisemmän. Tämä ei kuitenkaan selitä eroja lauseparien välillä.

Kvalitatiivisten tulosten osalta sekä komponenttien identifointi että kategorisointi herättävät monin paikoin kysymyksiä, kuten naurun kohteen ja syyn analysoinnin yhteydessä. Taulukossa 9 (s. 65) *hahattaa*-verbin kohdalla samaan kategoriaan on pantu nauraminen kaverille, toiselle ihmiselle, hauskalle tarinalle, vitseille ja keskustelulle. Eikö olisi voinut olla erikseen kategoria ihmiselle ja tarinalle? Taulukossa 9 vahingonilo on samassa kategoriassa kuin iva ja pilkka, mikä tuntuukin järkevältä, mutta taulukossa 10 (s. 65–

66) vahingonilo on samassa kategoriassa tyytyväisyyden ja onnistumisen aiheuttaman hyvän mielen kanssa. Miksi ne on luokiteltu yhteen? Tehtävä ei ole missään tapauksessa yksinkertainen, mutta perusteluja ryhmittely olisi kaivannut tuekseen.

Pääsevätkö tulokset sanakirjoihin?

Tutkimustulokset (s. 105–) ovat siinä mielessä selviä, että ne on johdettu aineistosta ja niitä voidaan tarkastella suhteessa tutkimuskysymyksiin. Toisaalta tulokset esitetään melko toteavasti ja välillä voimakkaastikin yleistäen. Kirjoittaja ei ole aina erotellut toisistaan niitä tuloksia, joiden suhteen informantit ovat olleet suhteellisen yksimielisiä, ja niitä, joiden kohdalla on paljon hajontaa tai tyhjiä vastauksia. Esimerkiksi verbi *hohottaa* kuvaa kirjoittajan mukaan iloista naurua, mitä mieltä on ollut vain 2 informanttia (taulukko 26, s. 76–77.) Vastaavasti voidaan kysyä, mitä kertoo se, että *virnistämisen* on arvioinut sointuvaksi 23 ja soinnittomaksi 31 vastaajaa, samalla kun tyhjiä vastauksia on 46 (s. 82). Työssä on kuitenkin saatu paljon myös erittäin selviä tuloksia, joiden korostaminen olisi ollut tärkeämpää kuin mekaaninen jokaisen verbin esittely.

Kirjoittaja arvioi tuloksia realistisesti tuoden selvästi esille esimerkiksi ne ongelmat, joita ilmeni naurun kohteen ja syyn määrittelyssä (s. 139). Hän toteaa kuitenkin, että tutkimuksen avulla on saatu *Nykysuomen sanakirjasta* puuttuvaa, täydentävää tietoa nauramisverbien merkityssisällöistä (s. 134). Tämä pitää toki siinä mielessä paikkansa, että tutkimuksessa on kysytty järjestelmällisesti merkityskomponentteja, joita *Nykysuomen sanakirja* tai *Kielitoimiston sanakirja* ei mainitse läheskään jokaisen verbin kohdalla. Esimerkiksi *hahattaa*-verbin merkityksenkuvaus on *Nykysuomen sanakirjassa* vain 'nauraa äänekkäästi, leveästi' ja *Kielitoimiston sanakirjassa* vielä lyhyemmin 'nauraa (äänekkäästi)'. Kummankin sana-

kirjan käyttämät merkityskomponentit on esitetty kootusti verbeittäin taulukossa 77. Toisaalta merkityksiä tuskin on aihetta ainakaan systemaattisesti kuvata merkityskomponenttien avulla, koska jokaisen verbin osalta kaikki komponentit eivät ole yhtä merkittäviä ja tutkimustulokset ovat niiden osalta ristiriitaisia. Tulokset on kuitenkin syytä ottaa huomioon seuraavassa sanakirjapäivityksessä. On myös erittäin aiheellista pohtia kyselymenetelmän laajempaakin käyttöä ekspressiivisanaston tutkimuksessa. Enää ei riitä se, että syntyperäisillä suomen puhujilla on intuitiivinen käsitys ekspressiivisen sanaston vivahteista ja käytöstä. Nykymaailmassa tätä tietoa on avattava myös muille, etenkin uusille suomalaisille.

Suomen kielen koloratiivikonstruktiota ja ekspressiivisen sanaston herättämiä mielikuvia on nyt ensimmäisen kerran lähestytty järjestelmällisesti suunnitellun kyselytutkimuksen avulla. Jürvetson pystyy esittämään aineistosta uusia, välillä yllättäviäkin, mutta uskottavia tuloksia. Aihe on merkityksen kuvauksen kannalta erityisen kiinnostava, ja monet aiemmin intuition tasolle jääneet käsitykset ovat saaneet nyt analyttisen perustelun. Suomen kielen koloratiivikonstruktiosta tai ekspressiivisestä sanastosta ei enää voi kirjoittaa ottamatta huomioon tätä tutkimusta.

VESA JARVA
etunimi.sukunimi@jyu.fi

ULLA VANHATALO
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

GEERAERTS, DIRK 2010: *Theories of lexical semantics*. Oxford: Oxford University Press.

HAAKANA, MARKKU – MÄNTYNEN, ANNE 1997: Hyperkieliopin semantiikka. – *Hyperkielioppi CD ROM*. Koostanut Erkki

- Savolainen. Finn Lectura. <https://sites.google.com/site/hyperkieliopinseman-tiikka/> (9.9.2016).
- HAMUNEN, MARKUS 2012: Koloratiivirakenne, liike ja tapa. – Lari Kotilainen & Iona Herlin (toim.), *Verbit ja konstruktio* s. 104–140. Suomi 201. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HEIKKINEN, VESA – VOUTILAINEN, EERO 2009: Koloratiivirakenne *Hirventappopaikka*-romaanissa. – Vesa Heikkinen (toim.), *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen* s. 135–169. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JARVA, VESA 2008: Suomen kielen ekspressiivisten sanojen ominaispiirteitä. – *Folia Uralica Debrecensia* 15 s. 13–32.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2013: *Todisteena äänen kuva. Suomen kielen imitatiivikonstruktio*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8860-5>.
- Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- RAUKKO, JARNO 2002: Pitämisen polysemia. Miten koehenkilöt hahmottavat *pitää*-verbin merkitystyyppejä. – *Virittäjä* 106 s. 354–374.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- VANHATALO, ULLA 2002: ”Naiset motkottaa aiheesta ja nalkuttaa syyttä”. Kyselytestit verbien semanttisten sisältöjen arvioinnissa. – *Virittäjä* 106 s. 330–353.

Kirjasuomen isästä kansainväliselle yleisölle

Kaisa Häkkinen: *Spreading the written word. Mikael Agricola and the birth of literary Finnish*. Kääntänyt Leonard Pearl. Studia Fennica Linguistica 19. Helsinki: Finnish Literature Society 2015. 195 s. ISBN 978-952-222-674-7.

Suomea taitamattomalle lukijalle ei ole juuri ollut tarjolla tietoa vanhasta kirjasuomesta. Muutamia tutkimuksia on julkaistu saksaksi ja ruotsiksi, mutta tiedosani ei ole yleisesityksiä, jotka parhaiten vastaisivat aiheeseen perehtymättömän tarpeita. Englanninkielistä kirjallisuutta aiheesta ei ole tähän mennessä ollut käytännössä lainkaan, mitä nykypäivänä on pidettävä erityisenä puutteena. Niinpä Mikael Agricolan elämää, teoksia ja kieltä esittelevä *Spreading the written word* on erittäin tervetullut teos. Tällaiselle kir-

jalle todistettavasti on kysyntää, sillä tuskin olin ehtinyt aloittaa siihen tutustumisen, kun minulta jo tiedusteltiin englanninkielistä kirjallisuutta kirjasuomen varhaisvaiheista ja kehityksestä.

Professori emerita, vanhan kirjasuomen asiantuntija ja aiheesta paljon suomeksi julkaissut Kaisa Häkkinen on kirjoittanut tämän kirjan erityisesti kansainvälistä yleisöä varten. Esipuheessa kohderyhmäksi mainitaan etenkin tutkijat ja opiskelijat, mutta kirjan luvataan soveltuvan ”kenelle tahansa, joka on kiinnostunut siinä käsitellyistä aiheista” (s. 10). Yleisönsä huomioiden kirja pysyttelee yleistajuisella tasolla ja esimerkiksi taustoittaa Agricolan elinaikaa ja toimintaa tiedoilla Suomen ja Pohjois-Euroopan historiasta. Olemassa olevaan Agricola-kirjallisuuteen verrattuna pidän tämän